

De stalen zenuwen van de groep IJzerman

« waakzaam en dienstbaar »

Tijdens de roerige jaren zestig infiltrerden Amsterdamse agenten in links-radicalen groepen. Pas na 45 jaar is hun intrigerende verhaal opgetekend in het boek 'De groep IJzerman'.

Demonstratie tegen de Vietnamoorlog.

Stel je voor: je bent 23 jaar oud, net twee jaar in het korps en je wordt bij je baas geroepen met de vraag leiding te geven aan een undercovereenheid die moet infiltreren in radicale jongerenorganisaties. Zonder training, zonder duidelijke instructies, zonder mobiele telefoons, computers of speciale apparatuur. Met alleen de opdracht: 'Ga en handel naar bevind van zaken'. Oh, en de korpsleiding wil er liever niets van weten. In

1967 kreeg de jonge inspecteur Peter IJzerman exact dit verzoek voorgelegd. 'Weigeren kwam niet bij me op', zegt IJzerman nu. 'Collega's hoger in rang werden voor deze taak gepasseerd en dat streefde mijn ijdelheid. Het leek me eerlijk gezegd ook bijzonder spannend.' De jonge inspecteur en zijn team hadden echter geen idee wat hen te wachten stond. Niet van de ethische grenzen waar ze tegenaan zouden lopen, noch van de risico's die het werk met zich meebracht of de impact van het undercover bestaan op hun dagelijks leven en verdere politiecarrière. IJzerman: 'We werden compleet overrompeld.'

“ We hadden geen idee wat ons te wachten stond ”

Geen zicht op de stad

De jaren zestig vormen een roerige periode in de Amsterdamse geschiedenis. In de hoofdstad verzetten linkse, politiek geëngageerde jongerenbewegingen zich tegen de heersende moraal en het gezag. Groepen als de Socialisti-

Demonstratie van de Socialistische Jeugd.

« waakzaam en dienstbaar »

sche Jeugd (SJ), de Rode Jeugd en de sociaaldemocratische Federatie van Jongeren Groeperingen verstoorden de openbare orde met ludieke, maar in toenemende mate ook gewelddadige acties. Geregeld kwam het tot confrontaties met de politie; denk aan de rookbom bij het huwelijk van koningin Beatrix en prins Claus, maar ook de tweedaagse Telegraaf-rellen die de kop kostten van zowel het bestuur als de toenmalige hoofdcommissaris. Voeling met wat er onder de mensen leefde had de politie niet, zegt IJzerman: ‘Het korps was nog steeds een zeer traditionele, hiërarchische organisatie die vanuit haar bastion opereerde en nauwelijks zicht had op wat zich in de stad afspeelde. Het was onze taak om daar achter te komen.’

Van de radar verdwenen

‘Trek een spijkerbroek aan, loop mee met een demonstratie op het Leidseplein en zie maar wat je te weten komt.’ Zo luidde de eerste opdracht aan dertien kersverse undercoveragenten, die waren geselecteerd door toenmalig hoofdinspecteur en initiatiefnemer van de groep Karel Heijink. De opdracht was exemplarisch voor de amateuristische aanpak. Die middag gingen direct acht van de dertien agenten stuk. ‘Sommigen hadden ’s ochtends nog in uniform het verkeer staan regelen’, zegt IJzerman: ‘Ze werden simpelweg door mensen uit de menigte herkend.’ Slechts twee koppels bleven over: vier jonge agenten die nog niet al te blauw waren, omdat ze nog maar betrekkelijk kort bij het korps zaten. Onder leiding van IJzerman moesten zij ‘de informatiepositie ten aanzien van de openbare orde verbeteren’ en verdwenen ze gedurende drie jaar vrijwel geheel van de korpsradar. Het inlichtingenwerk begon simpel, met informatie die toch al op straat lag. Ze lazen pamfletten bij boekhandel Athenaeum op het Spui, bezochten actiebijeenkomsten in studentencafés en namen deel aan demonstraties om zo veel mogelijk informatie los te peuteren. Die

informatie, zoals locaties, tijden en omvang van demonstraties, gaven zij door aan IJzerman, die op zijn beurt rapporteerde aan Heijink – ‘Die overigens nooit feedback gaf of vertelde wat er verder mee gebeurde.’ Om te achterhalen wie de echte aanstichters van de gewelddadigheden waren, moesten de infiltranten doordringen tot in de kern van de groepen. Dat betekende onder meer: nieuwe identiteiten aannemen, vriendschappen sluiten en diensten aanbieden en klusjes opknappen. IJzerman: ‘Met vallen en opstaan vonden we daarin onze weg.’

Morele dilemma’s

Pleeg geen strafbare feiten; dat was de richtlijn. Dat bleek een rekbaar principe. Om resultaat te boeken, verlegde de groep continu zijn grenzen. IJzerman: ‘Zo wilden we achterhalen wie bij de maandelijkse anti-Vietnamdemonstraties steeds begon met stenen gooien naar het Amerikaanse consulaat. We moesten wel meedoen, anders vielen we door de mand. Maar kon dat wel? Na lang onderling discussiëren werd besloten om weliswaar mee te gooien, maar dan in ieder geval niet raak.’ Het was een glijdende schaal. En ander terugkerend dilemma was hoever je je moest identificeren met de doelgroep. Dat ging af en toe te ver, geeft IJzerman toe: ‘Soms werd iets te veel genoten van de hippie levensstijl.’ Voor IJzerman zelf was het makkelijker om afstand te bewaren: naast de leiding over de groep had hij ook nog zijn ‘gewone’ baan. ‘Zo kon het zijn dat ik ’s nachts met een actie bezig was en overdag de beleidsvoorbereiding regelde bij het staatsbezoek van de president van Indonesië.’

De bezetting van het Maagdenhuis; botsingen met de binnenlandse veiligheidsdienst; gewelddadige ontruimingen; Dolle Mina’s en voortdurend geworstel met morele dilemma’s: de groep IJzerman kreeg een hoop te verduren. In die periode daalde het aantal processen-verbaal voor misdrijven tegen de openbare orde en misdrijven tegen het gezag. Hoewel niet met zekerheid te zeggen, acht de auteur van het boek, Guus Meershoek, het zeer aannemelijk dat de groep hieraan expliciet heeft bijgedragen. ‘Het was voor die tijd een perfect middel om de verstarde situatie in Amsterdam te doorbreken’, zegt IJzerman. ‘De informatiepositie van het korps werd aanzienlijk verbeterd, waardoor de benodigde inzet beter werd ingeschat en niet meer voor ieder akkefietje een heel peloton werd opgetrommeld.’

“ We gooiden wel met stenen, maar niet raak ”

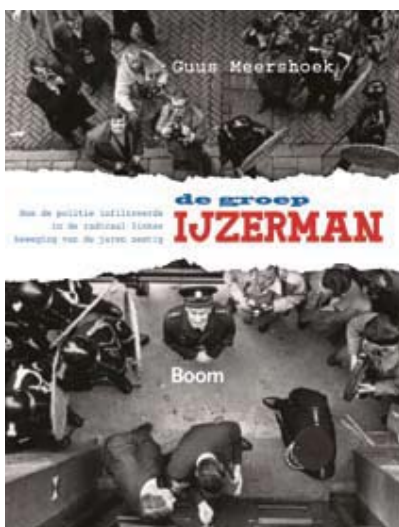
Peter IJzerman 1965/1966.

Peter IJzerman.

Guus Meershoek.

Persconferentie naar aanleiding van de Maagdenhuisbezetting. Voor de tafel zit Karel Heijink.

Gebrek aan opvang

IJzerman is ook kritisch: ‘De operatie was veel te amateuristisch; zowel de selectie van de agenten als hun voorbereiding en begeleiding.’ De risico’s die men liep, waren volgens IJzerman onacceptabel en bij de afbouw van de operatie heeft het korps naar zijn idee gefaald. ‘Formeel is nooit de stekker uit het project getrokken – het bloedde dood. Toen geestelijk vader Heijink een positie in Groningen kreeg aangeboden, verweesde de groep.’ Binnen het korps leek niemand zich meer om de infiltranten te bekommeren.’ IJzerman vertrok uit het korps. Eerst gaf een koppel aan te willen stoppen, en niet veel later hield ook het tweede het voor het gezien. Van een warm welkom terug in het korps, was geen sprake. De vier agenten werden op administratieve functies weggestopt, zoals de afdeling woonschepen en woonwagencontrolé, en aan hun lot overgelaten. Er kwam geen evaluatie, geen debriefing, geen begeleiding bij de herintreding, niets. Pas voor het onlangs verschenen boek *De Groep IJzerman*, deden zij – na 45 jaar zwijgen – alsnog hun verhaal. IJzerman: ‘Daarvoor heb ik er binnen het korps nooit meer met iemand over gesproken en werd er ook nooit door iemand naar gevraagd.’ <<

Politie Amsterdam-Amstelland. Tekst: Lorain O’Mahoney en Foto’s Nick Hogeveen en privébezit. Met dank aan uitgeverij Boom. De Groep IJzerman, Guus Meershoek, Uitgeverij Boom, Amsterdam 2011. Dr. Guus Meershoek is universitair docent Maatschappelijke Veiligheidszorg aan de Universiteit Twente en lector Politiegeschiedenis aan de Politieacademie.

Werken onder dekmantel anno 2011

Vandaag de dag zijn operaties zoals de groep IJzerman die uitvoerde ondenkbaar. Het werken onder dekmantel, zoals undercoverwerk nu officieel heet, is gebonden aan allerlei regels, zegt een teamleider Werken onder Dekmantel van het KLPD die uit privacyoverwegingen anoniem wil blijven. Bij het KLPD zijn sinds 2008 diverse vaste teams van infiltranten en begeleiders ondergebracht, evenals een team dat ondersteuning biedt in de vorm van identiteitspapieren, vervoer et cetera. De selectiecriteria voor dit werk zijn zeer streng. ‘Slechts een enkeling van alle sollicitanten per jaar komt daar doorheen.’ Geschikte kandidaten moeten zich kunnen verplaatsen in een andere persoonlijkheid, maar daaruit ook makkelijk kunnen terugkeren. ‘Het ene moment in een kroeg als de getapte crimineel een rondje geven, en het andere moment weer de gewone diender of burger zijn die daarvoor eerst even de hoofden moet tellen.’

Zorgvuldige begeleiding

Infiltreren in (criminele) organisaties gebeurt altijd na een concreet verzoek van een korps. Een van de toetsingsvoorwaarden voor infiltratie is het checken van de proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginselen. Het is een zwaar middel waarbij het College van procureurs-generaal uiteindelijk toestemming moet geven voor de inzet. IJzerman moest zelf zijn opdracht invullen. Tegenwoordig worden de opdracht, de doelstelling, door een combinatie van begeleiders en tactische (informatie)specialisten nauwgezet geformuleerd. En zeer gedegen voorbereid: experts bepalen met elkaar welke aanvullende training, achtergrondinformatie of middelen de infiltrant nodig heeft. ‘Als een acteur bereid je je voor op je rol: je leest je in, kijkt hoe je moet praten, lopen, enzovoorts. Op het moment dat je die rol moet spelen, bèn je diegene.’ Gedurende het traject wordt de infiltrant zorgvuldig begeleid. ‘Op gezette tijden brieven en debrieven is essentieel.’ Zo kan, indien nodig, de opdracht worden bijgesteld en ingegrepen wanneer er veiligheidsproblemen zijn of bijvoorbeeld afglijden dreigt.

Herprogrammeren

Opdrachten worden ook anders afgerond dan in de tijd van IJzerman. De teamleider noemt het resetten: collega’s krijgen de tijd om zich eerst los te maken van hun rol, zodat zij weer een gewoon politieagent kunnen worden. Dit laatste is uiteindelijk ook van toepassing op de carrière binnen WOD. ‘In overleg met, en onder begeleiding van de Unit WOD wordt een uitstroomtraject samengesteld waarbij de uitstromende WOD’-er uiteraard zijn inbreng heeft.’